MOTIVE BIBLICE ÎN PROZA ŞAIZECIŞTILOR. C. AITMATOV, *EŞAFODUL*

CONF. DR. ANA GHILAŞ
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău
ana_ghilas@yahoo.com

Abstract: The article deals with the artistic value of the biblical text in the prose of 60-80s of the 20th century, particularly in the novel *Scaffold* of Cenghiz Aitmatov. Biblical motives contributed to accentuation of the philosophical and publicistic elements in the structure of the novels and to the diversification of the typology of the characters.
Keywords: C. Aitmatov, novel, biblical motive, philosophical problems

Anii ’60 ai secolului al XX-lea constituie o perioadă de întoarcere la etic şi estetic, la specificul naţional în literatura română din spaţiul basarabean, ca, de altfel, şi în celelalte literaturi numite azi ex-sovietice. Generaţia scriitorilor şaizecişti a diversificat problematica literaturii, tipologia personajului, structura discursului artistic în ansamblu şi a excelat în liricizarea prozei, deschizând, în acelaşi timp, largi perspective în afirmarea psihologismului. De la negarea sociologismului vulgar şi, pe alocuri, a realismului socialist, impus ca metodă de creaţie, la mitizare, demitizare, remitizare şi la intertextul biblic, în special în anii ’80, astfel am caracteriza succint „trecerea prin lume” a scriitorilor şaizecişti. Implicaţiile elementului religios în imaginarul artistic de factură epică la autorii din această generaţie se manifestă treptat: de la descrierea, parcă în treacăt, a unei biserici închise sau a clopotniţei, care devine leitmotiv, cum constatăm în proza scurtă a lui Vasili Şukşin sau a lui Victor Astafiev, la prezenţa în subiectul lucrării a călugărilor, sfinţilor sau a mănăstirii în rol de personaje secundare, ca în romanul *Clopotnița*, de Ion Druţă, scris în 1972, în trama căruia îi întâlnim pe Daniil Sihastrul şi Ştefan cel Mare, ambii sfinţi ai Bisericii Ortodoxe Române, însă la epoca respectivă, doar personaje istorice. Tot în creaţia acestui autor se poate observa, la sfârşitul anilor ’70, osmoza istoriei naţionale, a subiectelor biblice (nuvela *Samariteanca*, piesa *Apostolul Pavel*) cu istoria Psalmilor şi a mănăstirilor moldoveneşti (romanul *Biserica Albă*).

Un roman original şi îndrăzneţ la acel timp, semnat de scriitorul bielorus Vladimir Korotkevici şi intitulat *Hristos a aterizat în Gorodnea. Evanghelia după Iuda*, a fost publicat într-o variantă prescurtată în limba rusă, în revista *Neman*, nr. 11-12, din 1966. Romanul a fost precedat de scenariul scris de autor în 1965, iar în 1967 a

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

apărut o variantă a filmului, cu titlul *Viaţa şi înălţarea lui Jurasi Bratcik* (regizor V. Bâcikov), textul scenariului fiind însă mult cenzurat, iar filmul reluat abia în 1989, cu titlul iniţial al romanului. În volum, romanul a fost editat în anul 1972 (în acelaşi an în care a apărut *Clopotniţa* lui I. Druţă), fiind tradus apoi în 21 de limbi. Din punct de vedere al structurii, discursul epic conţine numeroase citate din Biblie, acţiuni ce trimit la subiecte din Evanghelie (rugăciunea de pe Muntele Măslinilor, Cina cea de taină ş.a.), iar ca specie literară este o tragifarsă, iar nu o demascare a superstiţiilor populare, aşa cum cerea cenzura sovietică. Acţiunea se desfăşoară în secolul al XVI-lea, în Belaia Rusi, pe atunci pământuri ce intrau în componenţa cnezatului polonez-leton, Rzecz Pospolita. O trupă de actori ambulanţi prezentau „Patimile lui Hristos", personajele fiind caracterizate de narator ca „o adevărată adunătură", „pe feţele lor era tot ce vrei, numai sfinţenie nu". Şi tocmai ei sunt impuşi de reprezentanţii clerului să împace spiritele răzvrătite ale locuitorilor (şleahta şi negustorii, pe de o parte, şi meşteşugarii, de cealaltă parte) care ieşiseră în piaţa oraşului. Jurasi Bratcik cu „echipa" apar în faţa acestora în rolul lui „Mesia" cu „cei 12 apostoli". Văzându-i cum vin cu crucea de pe o stradelă, oamenii cad în genunchi, bucurându-se şi crezând cu adevărat că „A venit pan Dumnezeu [...]. Trebuia să vii Tu [...]. Nu credem că Tu nu eşti Dumnezeu. Şi nu pentru că am văzut minunile Tale. Pentru că necredinţa pentru noi acum înseamnă moarte" (Короткевич 2011).

Actorii intră în rol cu adevărat: îi alungă pe negustori din templu şi o salvează pe femeia păcătoasă bătută cu pietre. Ei văd reacţia oamenilor la venirea lor şi încep să înţeleagă starea de spirit, atitudinea lor faţă de Dumnezeu şi convingerea că aceasta este a doua venire a lui Iisus Hristos, care îi va izbăvi de toate greutăţile şi nedreptăţile vieţii. Rugăciunile şi ochii celor care se roagă sincer, realitatea socială văzută cu alţi ochi produc o schimbare radicală a lui Juras şi a tovarăşilor săi. În rolul pe care îl joacă şi îl trăieşte cu adevărat, Juras Bratcik încearcă să înţeleagă cum e să fii „Dumnezeu-Fiul", cum poţi răspunde rugăciunilor oamenilor, ce aşteaptă ei de la el, Dumnezeul adevărat. Tinerii se pătrund treptat de responsabilitate pentru încrederea oamenilor şi, totodată, de credinţa sinceră, adevărată a acestora în puterea lui Dumnezeu, devenind şi ei credincioşi. În acest context, motivul rugăciunii în structurarea textului rămâne a fi obiectul unui studiu comparativ.

Întreaga atmosferă din roman, acţiunile şi replicile personajelor vorbesc nu despre o viziune naiv-romantică a autorului, ci despre umanismul şi atitudinea lui realistă faţă de problemele timpului. Or, subtextul trimite spre anumite situaţii social-politice şi morale din ţara „socialismului dezvoltat", spre necesitatea cunoaşterii istoriei adevărate a poporului tău, nu a celei fabricate de străini şi, în ultimă instanţă, spre sensul vieţii. Afirmaţia unui personaj, „necredinţa pentru noi înseamnă moarte", evidenţiază, de fapt, una din trăsăturile principale ale viziunii şi crezului artistic al scriitorilor şaizecişti: îndemnul la adevăr şi credinţă, la cunoaşterea sinelui şi a aproapelui.

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Aceste câteva date privind opera lui I. Druţă şi a lui V. Korotkevici sunt în măsură să releve starea de spirit a oamenilor de artă, a societăţii în ansamblu, începând cu perioada literară şaizecistă şi continuând cu anii ’70-’80. Ieşirea de sub tutela realismului socialist şi orientarea oamenilor de creaţie spre aspectele spirituale ale vieţii individului, cum este, de exemplu, axiologia biblică, a constituit, în spaţiul ex-sovietic, momentul crucial al afirmării spiritului uman prin cunoaşterea principiilor morale bazate pe logosul biblic. La nivel estetico-artistic, acest fapt s-a manifestat prin noi tipologii ale personajelor şi prin diversificarea structurii compoziţionale a textului literar. Scriitorii generaţiei şaizeciste au fost cei care, odată cu întoarcerea la izvoarele valorilor etnice în proza lirică din anii ’50-’60, au subliniat, în special în anii 1970-1980, componenta religioasă în formarea personalităţii umane, nu în mod direct, ci mai ales în subtextul discursului artistic, printr-o imagine-detaliu (V. Şukşin) sau prin valorificarea unor scene evanghelice, cum sunt cele din tragifarsa lui V. Korotkevici şi romanul *Maestrul şi Margareta* al lui M. Bulgakov, scris între anii 1920-1940 şi publicat în 1966.

Chiar dacă regimul totalitar adoptă un limbaj autoritar şi ameninţător la adresa intelectualilor (în special după evenimentele din Ungaria în 1968), axiologia biblică, ca element esenţial al moralităţii, îşi face loc în imaginarul artistic, însă în mod diferit şi nu la majoritatea scriitorilor. Astfel, simbolurile creştine (crucea, clopotniţa, biserica, mănăstirea ş.a.) sunt „susţinute” compoziţional de citate şi de personaje biblice în creaţia prozatorilor Ion Druţă, Cinghiz Aitmatov şi Vladimir Tendreacov (scris între anii 1979-1982, romanul acestui autor, *Atentat asupra mirajurilor*, a fost intitulat mai întâi *Evanghelia după computer*).

La fel ca alţii dinaintea lor, ultimii doi autori au apelat la pre-textul biblic, preluând anumite scene din Noul Testament şi avându-l pe Iisus Hristos ca prototip pentru personajele lor: „Iisus Hristos este personajul literar al timpului nostru” (Семенова 1989: 229). La acel timp, întreaga literaură universală demonstrase că Iisus Hristos este un principiu al conştiinţei culturale a omenirii, mai ales prin romanele lui Mighel Otero Silva, *Şi a devenit acea piatră Hristos*, Lloyd C. Douglas, *Cămaşa lui Hristos*, Upton Sinclair, *Mi se spune dulgherul*, *Madona* ş.a. Este un aspect al problemei mult mai vast, pe care nu-l vom trata în acest articol, doar vom face trimitere la opinia mitropolitului Banatului Nicolae Corneanu care, în culegerea de studii teologice *Credinţă şi slavă*, scrie că unii autori, în dorinţa de a romanţa viaţa lui Iisus Hristos, „minimalizează unele evenimente atât de sfinte nouă şi atât de apropiate duhovniceşte”, cu toate că „orice carte legată de viaţa Mântuitorului, cu pietate şi competenţă scrisă, are darul să influenţeze pozitiv pe cititor. Numai că exagerările şi mai ales unilateralitatea nu sunt sănătoase” (Corneanu 2001: 99-100).

Cinghiz Aitmatov a publicat în anul 1986 romanul *Eşafodul*, în care un rol principal în structura discursului artistic şi în abordarea problemelor social-filosofice îi revine scenei evanghelice a discuţiei dintre Pilat şi Iisus Hristos. Apariţia acestui roman prezintă un interes aparte nu doar prin faptul că Aitmatov „a îndrăznit”,

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

cum scriau unii critici (V. Lakşin), să transfigureze artistic scena evanghelică respectivă, după cum a făcut-o M. Bulgakov în *Maestrul şi Margareta*, ci şi prin simplul fapt că C. Aitmatov nu este creştin, el declarându-se ateist, exprimând, totodată, şi spiritul musulman al neamului său.

Spre deosebire de M. Bulgakov, prozatorul kirghiz a accentuat rolul lui Iisus Hristos şi al învăţăturii sale pentru întreaga lume, exprimându-şi convingerea că nu doar această scenă din Evanghelie necesită a fi transfigurată artistic în anumite perioade ale istoriei omenirii. În *Eşafodul* lui C. Aitmatov, scena biblică introduce o atmosferă de frică, de catastrofă a omenirii din cauza lipsei de spiritualitate a omului, spre deosebire de starea artistului, Maestrul, din textul lui M. Bulgakov. Apoi, la Bulgakov, scena evanghelică constituie linia de subiect principală, pe când la Aitmatov ea are rol secundar, dar care planează peste ideile filosofice expuse în toate celelalte trei nuclee epice, unindu-le din punct de vedere ideatic. C. Aitmatov introduce un personaj nou, al cărui prototip este soţia lui Pilat, din *Evanghelia după Matei*, care îi scrie acestuia o scrisoare cu rugămintea de a nu-i face „vreun rău ireparabil acestui pribeag, numit, după câte se spune, Cristos" (Aitmatov 1990: 485). La scriitorul kirghiz, imaginea Mariei ca maică sfântă a pruncului Iisus şi cea a soţiei lui Pilat, ca şi cea a femeii iubite a lui Avdie, Inga, creează împreună imaginea simbolică a maternităţii. Astfel, la Aitmatov, personajele feminine se asociază în roman cu noţiunile mamă, femeie, natură, Pământ, Univers, adică cu ceea ce înseamnă „geneza vieţii". Chiar dacă unii critici îi reproşează lui Aitmatov multe neconcordanţe cu textul Evangheliei (să nu uităm că transfigurarea artistică depinde totuşi şi de individualitatea creatoare, nu doar de pre-textul lucrării), imaginea lui Iisus Nazariteanul la scriitorul kirghiz este recunoscută ca fiind „mai aproape de cea canonică decât la Bulgakov"(Иттерман 2010: 73).

Numele lui Iisus Hristos este diferit în romanele celor doi autori: la Bulgakov este Yeshua Ha-Nozri, supranumele *nozri*, *nazir*, *nuţar* însemnând 'mesia', în altă variantă *nazir* având sensul de 'păstor'. La C. Aitmatov, personajul este numit Iisus Nazariteanul, Iisus Hristos ('uns', în greacă şi 'mesia', în ebraică) şi Învăţătorul, din perspectiva altui personaj, Avdie. Soţia lui Pilat îl numeşte în scrisoarea sa Cristos. Se poate observa că la Aitmatov am urmări, prin prisma denominării, istoria numelui şi a vieţii lui Iisus Hristos: Nazariteanul, Cristos, Hristos, Învăţătorul. Referindu-ne la geneza lucrării şi la semnificaţia numelor, amintim că, într-un interviu, C. Aitmatov se destăinuia: „La început a apărut o nuvelă despre Ponţiu şi Hristos, apoi am simţit că ea are nevoie de suport material. Atunci au apărut lupii, s-au zvârcolit prin lume, organizând subiectul narării. Apoi a intrat în acest subiect Avdie" (Айтматов 1987: 238). Dacă pentru cititorul neavizat numele propriu *Avdie* nu spune multe, pe parcursul desfăşurării acţiunii, unul dintre personaje, Grişan, se miră, atenţionându-ne: „E un nume rar, biblic [...] un nume legat de biserică [...] Da, cândva oamenii trăiau în frica lui Dumnezeu" (p. 457).

În Vechiul Testament sunt numiţi 12 oameni cu numele Avdie, însă prototipul personajului lui Aitmatov este Avdie care este amintit în Biblie, în Cartea a 3-a

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Regilor 18:3: „Obadia era un om foarte temător de Dumnezeu". Avdie (Obadia), al patrulea dintre profeţii mici (după unii autori ar fi prorocit prin anul 601 î. de Hr., iar după alţii chiar prin anii 800 î. de Hr.), a fost slujitor la curtea regelui Ahav. Cartea Vechiului Testament, intitulata *Vedenia lui Avdie*, vesteşte prorocirea sa cu privire la pedepsirea edomiţilor şi izbăvirea lui Israel. Când Izabela, soţia lui Ahav, „a ucis pe proorocii Domnului, Obadia a luat o sută de prooroci şi i-a ascuns: cincizeci într-o peşteră şi cincizeci în alta şi i-a hrănit cu pâine şi cu apă" (3 Rg. 18:4).

Reminiscenţa biblică a lui Avdie din romanul lui C. Aitmatov relevă tema omului neobişnuit, ales de Dumnezeu pentru credinţa în idealurile veşnice, el afirmându-se ca un om bun la inimă şi păstrător al credinţei celei adevărate. Întruchiparea acestui ideal în discursul artistic al lui Aitmatov este Iisus Hristos, Învăţătorul pe care îl propovăduieşte personajul principal, Avdie Calistratov, îndemnând oamenii să-şi măsoare faptele şi gândurile după viaţa şi învăţăturile Mântuitorului. Autorul romanului afirma: „Iisus Hristos îmi dă posibilitatea să spun omului contemporan ceva sfânt. De aceea eu, ateistul, m-am întâlnit cu El în calea mea de creaţie. Prin aceasta se explică şi alegerea personajului principal, anume că Avdie Calistratov este aşa cum este!" (Айтматов 1987: 237).

Numele diaconului Calistratov, tatăl lui Avdie, trimite la tradiţia religioasă creştină. Calistrat a fost un mucenic care a primit botezul creştin alături de 49 de ostaşi. În acest fel, numele celor două personaje, tatăl şi fiul, vin din altă lume, din alte timpuri, contrastând nu doar cu faptele şi gândurile multor contemporani, ci şi cu numele lui Grişan (de la Grişa, Grigorii) sau Ober-Candalov, numele unei funcţii administrative în închisoarile vremii.

Structurat pe procedeul compoziţional al contrapunctului şi pe dialogism, pe monolog, care se preschimbă deseori în stil indirect liber, romanul abordează probleme social-morale şi filosofice: esenţa adevărului, libertate – nelibertate, societatea şi individul (frica şi incertitudinea acestuia), narcomania (haşişul), rolul creştinismului în întreaga lume. Nodurile epice care se suprapun formează un „tot" ce îmbină omul (Avdie Calistartov, Boston), natura (lupoaica Akbara, adică „Cea Mare") şi divinitatea (Iisus Hristos). Scena evanghelică a discuţiei dintre Pilat şi Iisus luminează întreg spaţiul discursului imaginar, ca o canava pe care se ţes, de-a lungul secolelor, destinele umane. Ea uneşte timpuri, oameni, continuă idei peste timpuri, demonstrând că valorile şi ideile creştine sunt nemuritoare. De aici şi o tehnică novatoare la acea perioadă în romanul realist obiectiv, şi anume trăirea stării şi a timpului răstignirii lui Hristos de către contemporanul nostru, Avdie, iar în sens larg, de generaţii întregi, de noi toţi.

Linia de subiect a lui Avdie Calistratov introduce în discursul epic diferite grupuri sociale, mai precis „groapa" societăţii (amintind de romanul lui E. Barbu *Groapa*) şi concepţiile lor de bine, util, frumos, valoare. Mai întâi este Hunta, cinci oameni demoralizaţi, rupţi de societate, alcoolici. Ei nu sunt caracterizaţi aparte, ci ca un grup, cu aceeaşi viziune şi atitudine faţă de realitate şi de Dumnezeu. Sunt

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

oameni dezamăgiţi care, în principiu, fug de sine. Acţiunile lor (omorârea sagaicelor, apoi a lui Avdie), ura faţă de toţi cei care nu împărtăşesc conceptul lor de viaţă şi încrederea oarbă doar în puterea fizică trimit către faptul că fără Dumnezeu omul se degradează.

Pentru cel de-al doilea grup, „dumnezeu" era reprezentat de banii câştigaţi în urma strânsului anaşei, plantă narcotică. Banii îi înlocuiesc pe mama, tata, Dumnezeu, întreaga lume a tinerilor din acest grup. Ei devin cinici, egoişti, insensibili. Avdie Calistratov rămâne „obsedat de dorinţa nobilă de a le întoarce destinele spre lumină cu puterea cuvântului, căci el credea neclintit că Dumnezeu trăieşte în cuvânt şi pentru ca să aibă cuvântul un efect divin, trebuia să pornească de la adevărul autentic şi pur. Dar deocamdată nu ştia că răul se împotriveşte binelui chiar şi atunci când binele vrea să le ajute acelora care au apucat-o pe calea răului [...]" (p. 430). Or, ei nu vor să trăiască acest mod de viaţă, pentru care Grişan are o întreagă pledoarie: „Nimic de zis, bună ocupaţie şi-au mai găsit unii deştepţi pentru vecie – să ne izbăvească pe noi de noi înşine! Ei şi, cine şi ce este izbăvit în lumea asta? Răspunde-mi! Tot ce-a fost până la Golgota există şi până acum. Omul este acelaşi. Nimic nu s-a schimbat în om de atunci" (p. 461). El are convingerea că şi credinţa este o euforie, ca şi starea în care se află omul când fumează haşiş, spre deosebire de Avdie, pentru care credinţa este „produsul patimilor multor generaţii", iar pentru ea „trebuie să trudeşti mii de ani şi în fiecare zi" (p. 466).

Avdie reprezintă al treilea nucleu epic. Spre deosebire de personajele colective numite mai sus, el este prezentat în evoluţie, în mod individual, urmărit din copilărie şi până la moartea-i tragică. Scenele cheie în care se manifestă evoluţia lui, după exmatricularea din seminarul teologic, sunt discuţia cu Grişan, căpetenia strângătorilor de anaşa şi bătaia din tren. Dacă la început Avdie este dominat de tendinţa de a descoperi şi a afirma un nou Dumnezeu contemporan şi de a reforma credinţa, motiv pentru care este nevoit să abandoneze învăţătura, iar mai târziu, când moare tatăl său, e lipsit şi de casă, după două întâlniri cu grupul lui Grişan el se convinge de caracterul iluzoriu şi iraţional al ideilor sale. Întoarcerea la credinţa adevărată şi esenţa menirii lui în această lume sunt exprimate prin disputa dintre fostul seminarist şi Grişan. Acesta din urmă este convins că şi credinţa este o stare de euforie, ca şi starea în care se află omul când fumează anaşa, iar Avdie le declară: „În faţa lui Dumnezeu şi a mea eu răspund pentru voi toţi [...]. Se prea poate că tu nu înţelegi asta [...]. Dar să dau înapoi, văzând răul cu ochii mei, pentru mine ar însemna să cad în păcat [...]. Dreptatea şi conştiinţa datoriei, iată împuternicirile mele [...]" (p. 462). Astfel, Avdie îşi regăseşte „eul" adevărat şi chiar dragostea, pe Inga, ajungând la o înţelegere superioară a existenţei umane prin armonia iubirii şi a credinţei.

Din punct de vedere spaţio-temporal, perspectiva asupra lumii apare în roman de sus în jos, din cer asupra pământului, fiind corelată aici, pe pământ, cu întinderea stepei şi cu lumina soarelui. Peste acest spaţiu infinit, ce cuprinde într-un tot celestul şi terestrul, dăinuie puterea Domnului, iar personajele din diferite clase

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

sociale şi chiar animalele (lupoiaca Akbara cu familia ei) trăiesc şi mor sub această putere eternă. În acest context, episodul din Evanghelie al discuţiei dintre Iisus şi Pilat se manifestă ca o dimensiune a concretului în relaţia lui cu eternul, iar Iisus Hristos-ul creat de C. Aitmatov devine purtătorul de idei care întruchipează această dimensiune. O explicaţie originală a relaţiei eternului cu concretul, a trecutului cu prezentul este s i n c r o n i s m u l i s t o r i c, un proces psihic, devenit în text şi element de structură compoziţională, explicat astfel de autor: „când omul este capabil să trăiască imaginar în acelaşi timp în câteva întruchipări temporale, despărţite uneori de secole şi milenii". Această explicaţie este detaliată apoi: „Însă acela pentru care evenimentele trecutului îi sunt deosebit de aproape, la fel ca realitatea imediată, acela care trăieşte cu trecutul ca ceva ce-i aparţine, ca pe destinul său, acela este un martor, o personalitate tragică [...]. Setea de a consolida adevărul trecutului este sfântă" (p. 510-511). Din această perspectivă a transgresării timpului, sincronismul istoric devine o tehnică novatoare pentru romanul realist din perioada anilor '80 în spaţiul ex-sovietic, iar dramatismul şi tragismul, elemente esenţiale ce creează atmosfera şi amplifică mesajul discursului artistic.

Prin motivul Ierusalimului sau al Grădinii Ghetsimani, Aitmatov transfigurează timpul trecut şi cel prezent, unindu-le în imagini şi învăţăminte: urmărim reacţia omului credincios, Avdie, la vederea imaginară a acelor locuri sfinte şi imaginea lui Iisus Hristos azi, în grădina Ghetsimani. Astfel, aflăm că Avdie, „la ora aceea târzie nu mai găsi pe nimeni acolo [...]. Toate se aflau la locul lor şi existau acolo de când lumea – pe pământ, în noaptea aceea era pace şi tihnă şi numai el, Avdie, nu-şi afla liniştea, pentru că totul se săvârşise de acum, aşa cum trebui să se săvârşească, el nu putea opri nimic în loc, nici să împiedice, cu toate că ştia dinainte cu ce se vor sfârşi toate" (p. 512).

Acelaşi motiv, dar din perspectiva lui Iisus Hristos, tot după trecere de secole, introduce în discursul narativ ideea şi imaginea vizuală a sfârşitului lumii, a iresponsabilităţii omului contemporan faţă de tot şi de toate: „Mă chinuia o senzaţie ciudată că aş fi părăsit de lumea asta şi am rătăcit prin noaptea aceea prin grădina Ghetsimani ca o fantomă, neaflându-mi liniştea, de parcă aş fi rămas singura fiinţă care gândeşte în tot universul, ca şi când zburam pe deasupra pământului şi nu vedeam nici ziua, nici noaptea măcar o suflare de om, - totul părea mort, totul era acoperit de ruine – nici păduri, nici păşuni, nici corăbii pe mare, se auzea doar un zgomot straniu, nesfârşit, venit din depărtări, ca un geamăt amarnic de vânt, ca bocetul fierului din măruntaiele pământului, ca un dangăt de clopot de înmormântare, iar eu zburam ca un fulg singuratic în înaltul cerului, urmărit de spaimă şi, presimţind o veste rea, mă gândeam – iată sfârşitul lumii şi o tristeţe fără margini îmi chinuia sufletul: unde au dispărut oamenii, unde să-mi aplec acum capul?" (505). Interogaţia nu este şi nu trebuie să fie retorică, ea presupune faptele omului ca răspuns la necesitatea perpetuării valorilor creştinismului. După cum se poate observa, ambele personaje sunt caracterizate prin starea de spaimă, de neîmplinire a ceva esenţial pentru om şi pentru omenire, iar asonanţa şi repetiţia

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

contribuie la sugerarea stărilor şi la lirizarea imaginilor. Avdie repetă, într-un fel, drumul vieţii lui Iisus.

Scena discuţiei dintre Pilat şi Iisus constituie o întoarcere în timp şi explicaţia unor probleme actuale sau evidenţierea diverselor tipuri de oameni (în persoana lui Pilat se îmbină conducătorul/stăpânul, fricosul, invidiosul, trufaşul) şi, în special, necesitatea comunicării umane: „Dacă ar fi să spunem adevărul, fiecare judecă despre altul în măsura suspiciunii sale: [...] procuratorul îi atribuia lui Iisus gândurile pe care în adâncul sufletului său, fără speranţă de a le realiza, le nutrea şi el. Anume acest fapt îl irita mai mult ca orice pe Pilat din Pont şi tocmai de aceea condamnatul îi trezea în acelaşi timp şi curiozitate, şi ură" (p. 481). Sau: „Pilat vroia cât mai repede să întărească cu semnătura sa de procurator sentinţa de condamnare la moarte, care îi fusese dată lui Iisus [...] şi, totodată, să tărăgăneze clipa aceasta, să savureze, iscodind până la capăt prin ce era ameninţată puterea romanilor în gândurile şi faptele acestui Iisus" (p. 481).

Dialogul relevă, de fapt, „Marele Timp" al memoriei umane, autorul adâncind, astfel, mai multe idei creştine privind viaţa, moartea, adevărul, esenţa creştinismului şi a existenţei omului. De exemplu, Judecata de apoi nu va fi, ea este deja, s-a început prin modul de existenţă al oamenilor: „Cel mai greu pentru om este să fie om în fiecare zi, îi răspunde Iisus lui Pilat la întrebarea acestuia despre a doua venire a lui Hristos. Iată de ce trebuie aşteptată vreme atât de îndelungată acea zi, în care tu nu crezi, cârmuitorule, căci venirea ei depinde de oameni [...]. Nu eu, căruia i-a mai rămas de trăit cât ţine calea prin oraş şi urcarea pe Golgota, voi veni, înviind, ci voi, oamenii, veţi veni să trăiţi întru Hristos, cu mare evlavie, veţi veni la mine în generaţiile necunoscute, care se vor naşte în viitor. Şi aceasta va fi cea de-a doua venire a mea. Altfel vorbind, eu mă voi întoarce la oameni prin patimile mele, în oameni mă voi întoarce la oameni" (p. 498-499). „Aşa că află, cârmuitorule roman, că sfârşitul lumii nu porneşte de la mine, nu de pe urma calamităţilor, ci de la vrajba dintre oameni"(p. 505).

Autorul subliniază valoarea moral-spirituală a ideilor creştine pentru întreaga lume, amintind că lupta dintre bine şi rău continuă azi cu o mai mare putere şi că este o luptă inegală din cauza pierderii credinţei, adică a uitării trecutului spiritual. Naratorul şi personajul/personajele se contopesc şi vorbesc acum într-o singură voce: „Dar poţi oare [...] avea siguranţa că exemplul Învăţătorului nu va fi dat uitării de fiecare dată când, urmărind interesul său, omul ar vrea să-l uite pe Învăţător, să-şi înăbuşe şi să-şi strivească conştiinţa şi-şi va găsi o mulţime de îndreptăţiri [...]. Iar tu, Învăţătorule, te duci la unul din chinurile cele mai cumplite, pentru ca omul să-şi aplece urechea la adevăr şi milostivenie, să înţeleagă că la temelia tuturor stă deosebirea dintre cel înţelept şi neînţelept, căci viaţa omului pe pământ este grea, căci izvoarele răului stau adânc ascunse în el. Parcă poate fi atinsă pe această cale idealul absolut?" (p. 516). Omul nu găseşte ieşire din situaţia creată şi moartea lui Avdie, a lui Bazarbai, a copilului lui Boston sau a puilor de lupi ne-ar

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

face să credem în cuvintele autorului din final: „Aceasta era marea lui catastrofă, acesta era sfârşitul lumii sale".

Astfel, personajele evanghelice introduc elementul tragic în discursul narativ, accentuând problema existenţei omenirii, în special lipsa de comunicare, de comuniune, de simpatie şi empatie a oamenilor. Fiind conştient de faptul că tragedia este „o stihie a existenţei pur umane, a gândirii, a simţirii", Айтматов (1986: 6) considera că este necesară „formarea unei conştiinţe planetare", înţeleasă de el ca formare a unui sentiment de apartenenţă a tuturor oamenilor la „acelaşi neam omenesc" (Айтматов 1983: 26). Romanul său, *Eşafodul*, este un pas spre afirmarea acestei idei.

Constatăm că scriitorii generaţiei şaizeciste au contribuit la afirmarea unor noi direcţii de dezvoltare a literaturii, la diversificarea tematico-stilistică a prozei, dar şi la afirmarea componentei religioase a moralităţii omului. Valorificarea textului biblic s-a manifestat sub diferite forme la Ion Druţă, Victor Korotkevici, Vladimir Tendreacov, Cinghiz Aitmatov, care au abordat astfel probleme ale timpului, realităţi concrete, absurditatea regimului totalitar, lipsa de spiritualitate care duce la catastrofa omenirii.

Bibliografie

Aitmatov 1990: Cinghiz Aitmatov. *Patimi [Eşafodul])*, Traducere din limba rusă de E. Busuioc-Margine, Literatura artistică, Chişinău, 1990.

Айтматов 1986: Ч. Айтматов, *Быть эхом мира*, în „Вопросы литературы", 1986, nr. 3, p. 4 -14.

Айтматов 1983: Ч. Айтматов, *Высокий долг писателя*, în „Вопросы литературы", 1983, nr. 9, p. 15-29.

Айтматов 1987: Ч. Айтматов, *Как слово наше отзовется* (беседа с Н. Афанасьевым) în „Дружба народов", 1987, nr. 2, p. 234-246.

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Sfinţitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod. Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

Corneanu 2001: Nicolae Corneanu, *Credinţă şi slavă. Culegere de studii teologice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Ghilaş 2004: Ana Ghilaş, „Motive creştine în romanele lui Ion Druţă", în *Opera lui Ion Druţă: univers artistic, spiritual filozofic*, vol. I, Universitatea de Stat din Moldova, CEP USM, Chişinău, 2004, p. 393-420.

Jinga 2001: Constantin Jinga, *Biblia şi sacrul în literatură*, Cuvânt însoţitor de Teodor Baconsky, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2001.

Короткевич 2011: Владимир Короткевич, *Христос приземлился в Городне. Евангелия от Иуды*, Перевод П. Жолнерович, Минск, Літаратура і Мастацтва, 2011.

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Питерман 2010: Т.В.Питерман, *Сравнительный герменевтический анализ евангельских мотивов романа Айтматова «Плаха» и романа М.Булгакова «Мастер и Маргарита»*, Вестник МГУ, 2010, nr. 1, p. 69 -73**.**

Семенова 1989: С. Семенова, *Всю ночь читал я твой завет (Образ Христа в современном романе)*, în „Новый мир", 1989, nr. 11, p. 229—243.

BDD-A19607 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)